

Warszawa, 16.03.2023

BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Wojciech Brzozowski

IX.517.322.2023.AP

Pani

Monika Nowakowska

Stowarzyszenie Inicjatywa Obywatelska
PRO CIVIUM

zarzad@stopstygmatyzacji.pl

Szanowna Pani,

w odpowiedzi na Pani list z dnia 1 marca 2023 r.¹, dotyczący sytuacji kobiet przebywających w jednostkach penitencjarnych, pragnę przede wszystkim podziękować za zainteresowanie tym ważnym aspektem wykonywania kary pozbawienia wolności. Muszę ponadto już w pierwszych słowach podkreślić, że pozostaje on stale w obszarze zainteresowania Rzecznika Praw Obywatelskich.

Poruszyła Pani zagadnienia z kilku obszarów – opieki medycznej nad osadzonymi, warunków bytowych, w jakich przebywają, a także oferowanej im szeroko rozumianej pomocy, m.in. psychologicznej i prawnej.

Ustawodawca pod wieloma względami dostrzegł konieczność odróżnienia warunków wykonywania kary pozbawienia wolności wobec kobiet i wobec mężczyzn. Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy² (dalej także jako k.k.w.), kobiety co do zasady odbywają karę w zakładzie karnym typu półotwartego, a więc w łagodniejszym reżimie. Kobieta ciężarna lub karmiąca ma

---

¹ 01/03/2023/RSW/MN.

² Dz. U. z 2023 r. poz. 127.

zapewnioną opiekę specjalistyczną, a w celu umożliwienia matce sprawowania stałej i bezpośredniej opieki nad dzieckiem organizuje się przy wskazanych zakładach karnych domy dla matki i dziecka, w których dziecko może przebywać na życzenie matki do ukończenia trzeciego roku życia. Takie skazane korzystają z dłuższego spaceru każdego dnia (art. 112 § 1 k.k.w.), mogą też dokonywać dodatkowych zakupów artykułów żywnościowych (art. 113a § 1 k.k.w.). Skazana kobieta korzysta co najmniej raz dziennie z ciepłej wody i dwa razy w tygodniu z ciepłej kąpieli³. Przegląd przepisów pozwala twierdzić, że status osadzonych kobiet został ukształtowany z dostrzeżeniem specyfiki ich sytuacji.

To oczywiście nie oznacza, że nie ma już przestrzeni na zmiany służące poprawie sytuacji kobiet osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych. Cieszę się, że dostrzegła Pani aktywność Rzecznika Praw Obywatelskich w jednym z takich wymagających zmiany obszarów, tj. zagwarantowania pozbawionym wolności kobietom biustonosza jako niezbędnego elementu bielizny. Problem ten został zdiagnozowany podczas jednej z wizytacji Rzecznika⁴, co skłoniło nas do zwrócenia uwagi na konieczność nowelizacji stosownych przepisów. Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości uznał postulat za słuszny i zostały podjęte w tej sprawie prace legislacyjne⁵.

Zagadnienia związane z opieką medyczną nad osobami pozbawionymi wolności są dla mnie szczególnie ważne. Sprawy z tego zakresu Rzecznik Praw Obywatelskich może badać – i bada – w granicach swoich kompetencji ustawowych. W ramach postępowania wyjaśniającego Rzecznik dokonuje sprawdzenia dostępności osadzonych do świadczeń medycznych, co oznacza, że ustala możliwość uzyskania porady lekarza pierwszego kontaktu oraz na jego zlecenie wizyty u specjalisty, a także dostępności do badań diagnostycznych i leków zleconych przez wymienionych lekarzy. Rzecznik nie może natomiast badać poprawności przebiegu leczenia czy zleconej farmakoterapii. Nie posiada zatem uprawnień do podejmowania decyzji w zakresie zlecania badań profilaktycznych albo zapewnienia stałego dostępu do leków przeciwbólowych w indywidualnych przypadkach. O tym zawsze decyduje lekarz prowadzący leczenie pacjentki lub pacjenta – niezależnie od tego, czy taka osoba jest pozbawiona wolności. Niemniej jednak zapewniam, że kwestie dostępu do profilaktyki onkologicznej czy badań ginekologicznych są i pozostaną w kręgu zainteresowania

---

³ Zob. § 27 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2022 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. poz. 2847).

⁴ W Areszcie Śledczym w Białymstoku.

⁵ Wystąpienie Zastępcy RPO do Sekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości, IX.517.2965.2018, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wiezienia-kobiety-bielizna-ms-odpowiedz>, dostęp: 15 marca 2023 r.

Rzecznika. Trudności w zapewnieniu osadzonemu dostępu do zleconych świadczeń medycznych są przedmiotem naszych interwencji, jak miało to miejsce choćby pod koniec ubiegłego roku podczas wizytacji Aresztu Śledczego w Warszawie-Grochowie, gdzie wśród zaleceń powizytacyjnych znalazło się zwiększenie dostępności do wizyt ginekologicznych⁶.

Także zagadnienie ubóstwa (wykluczenia) menstruacyjnego jest dostrzegane przez Rzecznika⁷. Muszę jednak wspomnieć, że problem ten nie pojawiał się dotąd jako przedmiot skarg kierowanych do Biura RPO przez kobiety pozbawione wolności, nie zgłaszały one też tego rodzaju trudności w rozmowach indywidualnych podczas prowadzonych przez nas wizytacji jednostek penitencjarnych. Analiza przepisów⁸ prowadzi do wniosku, że zarówno środki higieniczne niezbędne podczas menstruacji, jak i dodatkowa bielizna powinny być skazanym wydawane według zgłaszanych potrzeb. Prawodawca nie limituje ich ilości (art. 110a § 1, art. 111, art. 113a k.k.w.). Jeśli mimo to z doświadczeń reprezentowanego przez Panią Stowarzyszenia wynika, że wskazany problem powszechnie pojawia się w praktyce, uprzejmie proszę o pilny kontakt i więcej danych na ten temat – ze wskazaniem konkretnych jednostek penitencjarnych oraz opisem praktyk naruszających obowiązujące przepisy, tak aby Rzecznik mógł zdecydować o kierunku ewentualnych dalszych działań.

Co do zapewnienia osadzonemu bezpłatnego wsparcia prawnego, trzeba wskazać, że takie poradnictwo zapewniają już obecnie m.in. kliniki prawa lub studenckie poradnie prawne działające przy uniwersytetach i uczelniach w całej Polsce, do których osadzone mogą zwrócić się z prośbą o pomoc w przygotowaniu np. projektu pisma procesowego. Ponadto zasady udzielania bezpłatnych porad prawnych uregulowane są w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej⁹. Za udzielanie bezpłatnych porad prawnych odpowiedzialnych jest wiele organizacji pozarządowych, fundacji, stowarzyszeń oraz punktów takiego rodzaju poradnictwa działających

---

⁶ Informacja z wizytacji w Areszcie Śledczym w Warszawie-Grochowie przeprowadzonej w dniach 24–25 listopada 2022 r., https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2023-03/Informacja_z_wizytacji_AS_Warszawa_Grochow_24-25_11_22.pdf, dostęp: 15 marca 2023 r.

⁷ Zob. np. wystąpienie RPO do Minister Finansów z dnia 17 stycznia 2023 r., V.511.1047.2022, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-kubeczki-menstruacyjne-vat-mf-odpowiedz>, dostęp: 15 marca 2023 r.; wystąpienie RPO do Ministra Edukacji i Nauki z dnia 13 marca 2023 r., XI.813.23.2022, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-menstruacja-darmowe-srodki-higieny-szkoly-mein>, dostęp: 15 marca 2023 r.

⁸ Zob. m.in. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. poz. 2224) oraz tabelę nr 3 będącą załącznikiem do tego rozporządzenia.

⁹ Dz. U. z 2021 r. poz. 945.

w ramach samorządu terytorialnego, do których osadzone mogą korespondencyjnie zwracać się z prośbą o pomoc.

Rzecznik Praw Obywatelskich dostrzega natomiast istotny problem związany z trudnościami w zakresie uzyskania wsparcia psychologicznego w izolacji penitencjarnej, co dotyczy zresztą nie tylko kobiet, ale także mężczyzn. Już kilka lat temu w wystąpieniu generalnym adresowanym do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej Rzecznik wskazywał, że niezbędne jest zwiększenie dostępności pomocy psychologicznej dla osób pozbawionych wolności¹⁰. Postulat ten powraca w licznych raportach Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur. Obiecuję, że będziemy w dalszym ciągu upominać się o jego zrealizowanie.

W odniesieniu do postulatu związanego z widzeniami i kontaktem telefonicznym z dziećmi pragnę wskazać, że Rzecznik Praw Obywatelskich dostrzega problemy osób pozbawionych wolności będących rodzicami i dał temu wyraz w przedłożonej Ministrowi Sprawiedliwości opinii w sprawie nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego. Do projektu tej ustawy Rzecznik wniósł wiele zastrzeżeń, podnosząc m.in., że projektowane zmiany mogą niekorzystnie wpłynąć na kontakty osoby pozbawionej wolności z rodziną. Takie też stanowisko zostało przedstawione w wystąpieniu generalnym skierowanym w ubiegłym miesiącu do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej¹¹.

Zapewniam Panią, że poruszone wyżej kwestie – zwłaszcza dotyczące opieki medycznej, wsparcia psychologicznego i kontaktów ze światem zewnętrznym osób pozbawionych wolności – żywo mnie interesują i że urząd Rzecznika będzie nadal analizować praktykę stosowania przepisów, a w razie potrzeby sygnalizować nieprawidłowości i domagać się ich usunięcia. Gromadzeniu informacji na ten temat służą zwłaszcza systematycznie przeprowadzane przez przedstawicieli Rzecznika wizytacje w jednostkach penitencjarnych oraz analiza skarg wpływających do Biura. Niebagatelne znaczenie mają jednak także sygnały docierające do nas od organizacji pozarządowych, w tym głos reprezentowanego przez Panią Stowarzyszenia, za który jeszcze raz uprzejmie dziękuję.

Z wyrazami szacunku
Wojciech Brzozowski

---

¹⁰ Wystąpienie RPO z dnia 17 maja 2016 r. do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, KMP.571.8.2016, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/wystapienie-generalne-z-dnia-17052016-r-do-dyrektora-generalnego-sluzby-wieziennej-w>, dostęp: 15 marca 2023 r.

¹¹ Wystąpienie RPO z dnia 28 lutego 2023 r. do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, IX.517.158.2023, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-sw-nowelizacja-kkw-wiezienia-telefony>, dostęp: 15 marca 2023 r.